

delatus ut illum irritet, quia iudex cum effectu illum non irrat, seu sententiam non profert; nam, sive jure, sive injuria id facere omittat, quamdiu cum effectu actum non irrat, ille valorem suum retinet cum omnibus effectibus qui ab illo nascuntur. Probat, quia si omittatur irritatio sine injustitia alicujus, tunc manet res in eodem statu in quo antea erat, et nulla ratio novae obligationis intervenit; si vero irritatio injuste denegata est, tenebitur quidem ad recompensandum damnum qui injuriam intulit, sive ille fuerit iudex, injuste judicando contra allegata et probata, sive fuerit falsus testis, sive alia tertia persona injuste cooperando, sive ipsemet reus injuste se defendendo; nihilominus tamen actus semper conservabitur validus, et effectus ejus, scilicet, dominium acquisitum, vel quid simile, semper permanebit, quamdiu cum effectu actus non irritatur. Unde etiam fit ut, si lex non irrat ipso facto, sed solum praecipiat irritari actum, tunc solum irritetur tempore latae sententiae condemnatoriae. Unde si contingat actum rescindi aliquo tempore postquam factus est, non retrahetur rescissio ad initium actus, sed solum tunc incipiet, cum fit, quia antea actus fuit validus, et fructus, verbi gratia, illo tempore accepti ex re acquisita per talem contractum juste accepti sunt, et cum absoluto et perfecto illorum dominio. Tantumque manere poterit obligatio recompensandi damna, si quae alteri injuste illata fuere, vel in actu ipso in principio, vel in mora faciendi talem recompensationem, ut dictum est. Quae omnia ex principiis justitiae necessario sequuntur, et non possunt habere controversiam, et ideo longiori probatione aut disputatione non indigent. Secus vero erit si lex irrat actum ipso jure cum ordine ad sententiam declaratoriam, nam tunc retrahetur irritatio, ut infra dicam.

5. Queri vero potest si pars ipsa, quae rem alterius per contractum irritabilem valide comparavit, per injustitiam novam impediatur ne contractus irritetur, vel per vim et metum alium cogendo ne rescissionem contractus petat, vel subornando iniquum iudicem, aut falsos testes, etc., an in eo casu teneatur ex justitia rescindere contractum, etiamsi per iudicem irritatus non fuerit. Quando enim per alios ponitur tale impedimentum sine injusta cooperatione ipsius partis, seu rei, non tenetur ipse spoliare se re sua, vel contractum sua voluntate solvere, magis quam antea teneretur, quia nulla nova ratio obligationis in eo invenitur. Alii vero, si injusti fuerunt, tenebuntur

ad recompensationem, non vero ad restituendum in specie per rescissionem contractus, quia haec non est in eorum potestate, cum pendeat ex alterius voluntate, scilicet, ipsius rei. At vero quando ipsamet pars seu reus fecit talem injuriam, videtur teneri ad reparandum damnum quod intulit in eadem specie, quia potest, et ex sola sua voluntate pendet; nam damnum illatum fuit privare actorem debita irritatione contractus, et hanc potest facere reus sua voluntate; ergo tenetur illam facere.

6. In contrarium vero objici potest quia haec est quaedam poena; at vero nullus reus obligatur ad restituendam poenam ad quam condemnandus esset secundum legem, si de facto non condemnatur, etiamsi per iniquam et injustam tergiversationem, vel subordinationem, condemnationem impediverit; ut probabiliter tenet Navar., cap. 18, n. 48, quem sequitur Vasq. in praesenti disp. 175, cap. 2; ergo neque hic tenetur ad rescindendum contractum, etiamsi dolo evitet condemnationem ad hujusmodi poenam; licet alii auctores contrarium opinantur cum Soto, lib. 1 de Just., quaest. 6, art. 6. Sed quidquid de hoc sit, probabiliter mihi videtur in praesenti puncto hunc reum teneri in conscientia ad rescissionem contractus alio volente; ut ad reddendam rem priori domino, recuperato pretio, vel quid simile: et ratio prius facta apud me convincit, quam hoc modo amplius declaro. Nam vel ille tenetur restituere aliquid actori in illo casu, vel non; hoc secundum videtur incredibile, quia plane irrogat illi injuriam, cum per media iniqua illum impediatur a consecutione juris quod per leges illi competit. Item, si falsus testis per iniquam deceptionem illum impediatur, tenebitur ei satisfacere: ergo et actor tenetur. Quod si restituere tenetur, profecto debet in propria specie illud restituere quod injuste impedit, quandoquidem potest. Nam ubi restitutio in propria specie fieri potest, non habet locum recompensatio pro voluntate debitoris, quia alter habet jus in suam rem propriam. Imo in praesenti casu, cum agitur de rescissione contractus, praecipue videtur intenta recuperatio rei propriae in propria specie: ergo.

7. Propter rationem vero in contrarium factam, limitem hanc sententiam, ut procedat, quando actus praeteritus, qui rescindendus seu irritandus est, fuit privatus, pendens ex voluntate contrahentium, per quam res unius in alterum translata est, et postea per irrita-

tionem actus, intendit prior dominus peculiare emolumentum sibi debitum virtute legis. Tunc illa rescissio contractus non habet propriam rationem poenae, vel saltem in tali causa per quam actor ille jus suum petit, non consideratur praecipue ratio poenae, sed res actoris, et reparatio illius, et ideo cum ab illa consequenda per iniqua media impeditur, illi fit injuria contra justitiam commutativam, quae ad restitutionem obligat in propria specie, ut dixi, quando debitor in illa solvere potest. Et ita ad objectionem, quatenus contra hoc procedit, negatur consequentia, quia in poena, licet per fraudem impediatur, non fit contra justitiam commutativam, ut est probabile. Unde si contingat actum qui irritandus est, solum titulo poenae esse irritandum, et non propter speciale jus quod actor prius haberet in rem quae per talem actum fuit in alium translata, sed solum quia intendit ut poena illi applicetur, quia cedit in ejus utilitatem: in tali casu non est improbableium non teneri ad restitutionem, etiamsi per iniqua media se defendat. Quia tunc non peccat contra justitiam commutativam respectu privati actoris, sed solum contra justitiam legalem respectu communis boni, vel contra obedientiam et justitiam, qua tenebatur iudici et reipublicae. Ut, verbi gratia, si quis sit consecutus beneficium valide, non per resignationem, vel donationem alicujus privatae personae, cujus antea beneficium esset, sed quia beneficium vacabat, et ordinario modo fuit ad illud electus vel provisorius cum aliquo tamen defectu, ratione cujus potest et debet collatio cassari; tunc licet alius impetret jus ad beneficium, et agat ad irritationem collationis, et possessor se inique defendat, vel defectum occultet, et irritationem collationis impediatur, non videtur teneri in conscientia ad relinquendum beneficium, quia non fecit alteri injustitiam, sed solum egit ad excusationem poenae, ad quam alter non habet speciale jus justitiae commutativae, quia non propter illius commodum imposita est, sed tantum propter vindicationem delicti, quae ad justitiam legalem seu boni communis spectat.

CAPUT XXII.

UTRUM LEX IPSO JURE IRRITANS ACTUM IMPEDIRI ALIQUO MODO POSSIT NE ACTUM NULLUM REDDAT.

1. Agimus de lege quae per se et ante omnem sententiam actum irrat, et loquimur de illa permanente in sua vi et statu, ita ut nec per abrogationem, nec per dispensationem sub-

lata sit ejus obligatio. Videtur enim tunc fieri non posse ut talis effectus legis impediatur, posita materia ejus: ratio est, quia talis irritatio fit per efficacitatem moralem ipsiusmet legis, et ita fit in eodem momento in quo actus fit; nullus autem potest legis actionem impedire, quia solus princeps conditor legis potest vim legis auferre, et consequenter solus etiam potest effectum illius impedire; at legislator non potest in ipsomet tempore in quo actus fit illius irritationem impedire, nisi praecedat ejus dispensatio, seu decretum quo declaret se velle ut in eo casu lex non obliget, nec habeat vigorem, de quo casu non loquimur, sed de lege integra et immutata, ut dixi; ergo non videtur posse impediri talis effectus. Et confirmatur, nam si impediri posset, maxime per ignorantiam invincibilem; sed non potest impediri per ignorantiam; ergo. Major cum consequentia patet, quia nulla est potentior excusatio, nec quae magis causet involuntarium quam ignorantia. Minor vero patet quia, licet ignorantia excuset culpam, non vero tollit vires legis tam in obligando, quantum est de se, quam in efficiendo.

2. In hoc puncto distinctione utendum est inter irritationem proprie poenalem, quae in odium alicujus peccati principaliter imponitur, et illam quae per se inducitur propter bonum et favorem, aut communitatis aut membrorum ejus, sive directe per prohibitionem aut irritationem actus, sive consequenter per institutionem formae necessariae ad valorem actus inducta sit.

3. *Cessante causa per se et adaequata, cessat effectus.* — Primo igitur dicendum est: quando irritatio tantum in poenam imposita est, per ignorantiam, vel aliam similem quae a culpa excusat, impeditur. Docent Card. in Clement. 1 de Elect., quaest. 18; Bolognet., in l. *Omnes populi*, ff. de Just. et jur., n. 153, ubi alios refert. Probat, cessante causa (utique per se et adaequata), cessat effectus; sed in praesenti casu culpa est causa per se et adaequata talis irritationis, quia hoc modo est causa poenae, et illa irritatio poena quaedam est, ut supponitur; ergo. Unde confirmatur ex generali principio quod ignorantia excusans culpam, excuset etiam poenam, quod supra traditum est et probatum; sed non est minor ratio in hac poena irritationis actus, ut cessare debeat cessante culpa, quam in aliis: ergo idem in illa dicendum est. Et potest hoc confirmari ex his quae diximus lib. 4 de Orat., cap. 30, n. 17, scilicet, eum qui ex oblivione naturali omittit

divinum officium, facere fructus suos, non obstante lege pœnali irritante acquisitionem fructuum contra non recitantes lata, quia per illam oblivionem cessat culpa, et consequenter etiam pœna; ergo idem erit in omnibus similibus. Dices: collatio beneficii simoniace facta irrita est, quæ irritatio est pœnalis et nihilominus tenet, etiamsi ignoranti invincibiliter simoniam beneficium collatum sit, ut l. 4 de Simon., cap. 57, n. 35, ostensum est. Respondetur illud esse speciale, quia fuit in illa lege expressum in detestationem illius delicti. Adde etiam ibi semper intervenire aliquam culpam, vel collatoris, vel alicujus tertii, quæ sufficit ad sustinendam illam pœnam, etiamsi recipiens excusetur: nam ad punitionem alterius, ipse etiam per accidens patitur. Dici etiam potest illam irritationem non tantum esse pœnalem, sed etiam per se inductam propter vitandam omnem indecentiam rerum sacrarum, quæ ex simonia provenit, et propter vitandam omnem notam et infamiam illius in his quæ ecclesiastica beneficia valide consequuntur.

4. *De ignorantia irritationis, an impediatur irritationem actus.*— Tandem circa hanc conclusionem occurrebat quæstio, an ignorantia irritationis et non prohibitionis, quæ culpam contra legem excusare non valeat, impediatur irritationem actus. Sed hoc etiam pendet ex quæstione supra tractata, an ignorantia solius pœnæ excuset illam, etiamsi contra legem peccatum sit. In qua partem negantem veriore esse censuimus. Unde consequenter in præsentibus dicendum est, quando lex humana prohibet actum addendo irritationem per modum pœnæ, si lex non ignoratur ut prohibens, licet ignoretur ut irritans, actum contra legem factum esse irritum, quia talis ignorantia non excusat peccatum contra legem, et consequenter nec excusat pœnam, licet ignoretur; ergo neque excusat irritationem, quia irritatio non est talis pœna quæ requirat specialem contumaciam, sicut excommunicatio, et similes censuræ. Item hoc modo incurritur irregularitas pœnalis, licet ignoretur ipsa pœna, si non ignoratur prohibitio, neque excusatur culpa; ergo idem est de quacumque inhabilitate personæ; ergo et de irritatione. Denique inductione hoc ostendi potest in beneficiato non recitante culpabiliter, qui non facit fructus suos, etiamsi pœnam ignoret, et sic de aliis. Quæ doctrina etiam procedit indifferenter, sive actus irritatus per legem esset jam damnatus, sive de novo per illam damnetur, quia hoc valde extrinsecum et accidentarium est,

ut de pœna etiam dixi. Et hoc magis constabit ex puncto sequenti.

5. *Secunda conclusio.*—Dico secundo: quoties lex, constituendo formam substantialem servandam in actu, consequenter irritat illum qui fit sine tali solemnitate, impediri non potest ille effectus, prout a lege præscribitur, stante tali defectu, ideoque non potest esse validus actus factus contra talem legem. Supponimus sermonem esse stante lege in sua vi, et non interveniente dispensatione principis. Probatur ergo primo ratione generali quasi philosophica, quia forma sic statuta per legem est substantialis tali actui sub tali vel tali ratione, scilicet, contractus, professionis, testamenti, vel alia simili; sed absque forma substantiali non potest res subsistere: ergo neque actus ille potest suum esse habere sine tali forma: ergo tali forma deficiente non potest impediri defectus nullitatis. Secundo, lex illa resistit valori talis actus: ergo si voluntas principis non derogat legi (ut supponitur), non potest privata voluntas alicujus illi resistere, vel illam impedire: ergo nullum impedimentum cogitari potest ad hoc sufficiens. Atque hæc assertio magis confirmabitur simul cum sequenti; nam hæc lex in tantum irritat, in quantum virtute prohibet, vel non admittit actum sine solemnitate factum quoad valorem ejus, et ideo eadem est fere ratio de illa et de lege directe et per se prohibente et irritante actum.

6. Dico ergo tertio: quando lex absolute et simpliciter prohibet et irritat actum, non potest irritatio illa per causam inferiorem, vel propter particularem occasionem impediri, seclusa principis dispensatione formali, vel præsumpta, ut nunc loquimur. Hæc assertio communis est, ut ex his quæ statim allegabimus constabit. Et probatur sufficienter illa generali ratione, quod lex est quæ operatur hunc effectum, et de se semper est efficax, nec potest impediri ab inferiori voluntate aut potestate, quando ipsa absolute loquitur, et prohibet. Explicaturque in hunc modum; quia ut effectus sit validus, non obstante tali lege, necesse est ut intercedat aliqua sufficiens ratio interpretandi legem illam non procedere in illo casu, id est, non fuisse mentem legislatoris obligare ad servandam talem formam in tali opportunitate; sed hæc interpretatio admittenda non est in tali lege irritante, quando illa exceptio in ipsa lege vel in alio jure non habetur: ergo. Major evidens est ex dictis, quia contra legem resistentem non potest valere

actus: ergo, e contrario, ut valere possit in aliquo casu, necesse est ut pro illo non sit posita lex. Minor autem probatur, quia tres tantum vel quatuor causæ vel occasiones excogitari possunt, ob quas in particulari casu possit illa interpretatio fieri in tali lege. Una est defectus voluntatis in eo qui facit contra talem legem per ignorantiam; alia erit similis defectus propter metum; tertia esse potest, quia contrahens seu operans cedit juri suo; quarta esse potest necessitas aliqua quæ cogat per epikiam interpretari non fuisse mentem principis pro eo casu obligare; quinto, addi potest cessatio causæ et rationis legis. Sed de his duabus dicemus melius capite sequenti, quia, si veræ sunt, in eis intervenit quædam interpretativa dispensatio legis. Ex aliis vero tribus causis nulla est sufficiens.

7. Et imprimis, quod ignorantia legis irritantis non impediatur irritationem actus, sive ignorantia sit de sola vi irritandi legis, sive absolute de tota lege, indubitatum est apud omnes, ut patet ex Glossa in Clement. 2 de Hæretic., verb. *Ex tunc*, quam Cord. et alii communiter ibi sequuntur; Decius in cap. 2 de Constitut., lect. 2, n. 5; et ibi Abbas, Felinus, et alii, Soto, lib. 1 de Justitia, q. 1, art. 4, cum multis quos infra referemus tractando de promulgatione legis irritantis necessaria ad effectum irritandi; et plures etiam refert Sanci., l. 7 de Matrimonio, disp. 9, n. 10. Probaturque sufficienter ex c. 1 de Concess. præbend., et ex c. *Dudum*, et cap. *Quoddam*, de Præbend., in 6. Ratio autem est supra tacta, quia ignorantia solum potest excusare a culpa; hæc autem irritatio non pendet a culpa, quia non est pœna, ut cap. 19 dictum est, quia non in odium, seu vindictam peccati ponitur, sed per se propter commune bonum: ergo ignorantia non potest obstare huic effectui. Dices: quando actus simpliciter prohibetur per legem, tunc irritatio pœna est ejusdem actus contra legem facti. Respondeo etiam illam non esse proprie pœnam ex primaria intentione legis; nam per se intendit irritationem propter bonum commune; ut patet de lege irritante matrimonium inter consanguineos, et aliis similibus. Quæ etiam quoad hanc partem leges morales sunt et directivæ, ut supra dixi, et ideo ignorantia non impedit talem effectum. Unde etiam auctores qui hanc vocant pœnam dicunt esse adeo intrinsecam, ut per ignorantiam non impediatur, ut ex multis refert Sanci., l. 3 de Matrim., disp. 17, n. 10; quanquam plures ex illis potius condistinguant

hanc irritationem a pœna, ut supra retuli. Confirmatur a simili, nam irregularitas quæ non est pœna incurritur non obstante ignorantia, ut ex propria materia constat, et idem est de inhabilitate quæ non est pœna, ut patet de inhabilitate ad matrimonium contracta ex affinitate vel cognatione: ergo idem erit in præsentibus.

8. *Diluitur objectio.*— Denique patet conclusio inductione in testamento minus solemnibus, et similibus. Unicum tamen exemplum pro multis sufficit de solemnitate requisita ad valorem matrimonii per Concilium Tridentinum. Est enim certissimum si absque illa nunc fiat matrimonium inter ignorantes, ubi Concilium est promulgatum illud esse nullum, ut omnes moderni de matrimonio scribentes docuerunt, et Medin. 1. 2, quæstion. 90, artic. 4. Et omnes theologii consentiunt, quia verba Concilii absolutissima sunt, et illam addere exceptionem valde temerarium esset. Imo ideo Concilium voluit necessariam esse promulgationem illius decreti in singulis parochiis ad effectum irritandi, et post illam unius mensis tempus concessit, ne matrimonia ulla inter ignorantes fieri contingeret. Ignorantia ergo non impedit hanc nullitatem. Idem videre licet in aliis impedimentis irritantibus vel matrimonium, vel professionem, et similia. Dices: hæc irritatio sæpe fit in gratiam contrahentis; at beneficium non confertur invito, qualis est ignorans: ergo. Respondeo primo per potestatem superiorem etiam invito conferri beneficium, quando illi vel communi bono expedit; secundo dico illum non esse invitum, sed ad summum non volentem, quod valde diversum est: ignorantia enim præcise sumpta non causat involuntarium positive (ut sic dicam), sed solum non voluntarium, et sæpe fit beneficium ignorantibus, et sine consensu ejus expresso vel tacito. Dici item potest nunquam deesse præsumptum consensum; quamvis revera nec ille necessarius sit, quia per has leges per se consultitur communi bono.

9. *De contrahente matrimonium ob metum.*— Deinde quod metus non impediatur, eodem exemplo facile ostendi potest, quia si quis per metum mortis cogatur nunc contrahere matrimonium sine parcho et testibus, nihil efficiet, et idem in universum esse de contrahente per metum cum impedimento irritante docet Cajetan. 1. 2, q. 96, art. 4; et ibi Medin. et alii moderni; Soto, lib. 1 de Justitia, q. 6, art. 4, et in 4, d. 22, q. 1, art. 4; Navar., c. 27, n. 144. Idem ergo erit in quacumque alia lege irritante. Dices in matrimonio illud inveniri,